

Воронешки државен универзитет
Русија

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
С. Македонија

Воронежский государственный университет
Россия

Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македония

Voronezh State University
Russia

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

I

Шестая международная научная
конференция

Шеста меѓународна научна
конференција

Sixth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 октјабр 2021 / 18-19 октомври 2021 / 18-19 October 2021

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Шестая международная научная
конференция

Шеста меѓународна научна
конференција

Sixth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 октјабрја 2021 / 18-19 октомври 2021 / 18-19 October 2021

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

80(062)
821.163.3.09(062)

ЗБОРНИК на трудови [Електронски извор] / Шестата меѓународна научна конференција ФИЛКО филологија, култура, и образование, 18-19 октомври 2021 = Сборник статей / Шестая международная научная конференция ФИЛКО филология, культура и образование, 18-19 октября 2021 = Conference proceedings / Sixth International scientific conference FILKO philology, culture and education, 18-19 October 2021 ; [главен и одговорен уредник Драгана Кузмановска]. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", 2022

Начин на пристапување (URL):
<https://js.ugd.edu.mk/index.php/fe/issue/view/289>. - Текст во ПДФ формат, содржи 295 стр., илустр. - Наслов превземен од екранот. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-871-8

а) Филологија -- Собири б) Македонска книжевност -- Компаративни студии -- Собири в) Англиска книжевност -- Компаративни студии -- Собири г) Руска книжевност -- Компаративни студии -- Собири д) Високо образование -- Онлајн-настава -- Ковид -- Собири

COBISS.MK-ID 56582405

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Коваљов, Филолошки факултет при ВГУ
Ана Витанова Рингачева, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска (С. Македонија)
Даниела Коцева (С. Македонија)
Светлана Јакимовска (С. Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (С. Македонија)
Ана Витанова Рингачева (С. Македонија)
Силвана Симоска (С. Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (С. Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Мадлен Данова (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Милутин Ѓуричковиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булик (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Нецати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чал'шкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Ирина Аржанова
Наташа Сарафова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Биљана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

Година на издавање и печатење - 2022

Место на издавање - Штип

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Ана Витанова-Рингачева, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Драгана Кузмановска (С. Македония)
Даниела Коцева (С. Македония)
Светлана Якимовска (С. Македония)
Ева Гёргиевска (С. Македония)
Ана Витанова-Рингачева (С. Македония)
Силвана Симоска (С. Македония)
Татьяна Стояновска-Иванова (С. Македония)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софья Заболотная (Россия)
Татьяна А. Тернова (Россия)
Татяна Атанасоска (Австрия)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Мадлен Данова (Болгария)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биляна Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)
Вольф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Михал Ванке (Польша)
Майкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Сербия)
Милутин Джуричкович (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Тамара Валчич-Булич (Сербия)
Ахмед Гюншен (Турция)
Неджати Демир (Турция)
Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турция)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)

Ученый секретарь

Ирина Аржанова
Наташа Сарафова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)
Марьяна Розенфельд (русский язык)
Бильяна Иванова (английский язык)
Снежана Кирова (английский язык)
Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Воронежский государственный университет
Филологический факультет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. С. Македония

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

Год издания и печати - 2022

Место публикации - Штип

EDITORIAL STAFF

Zhanna Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Vesna Koceva, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Ana Vitanova Ringacheva, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Dragana Kuzmanovska (N. Macedonia)
Daniela Koceva (N. Macedonia)
Svetlana Jakimovska (N. Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Ana Vitanova Ringacheva (N. Macedonia)
Silvana Simoska (N. Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (N. Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Madlen Doncheva (Bulgaria)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Milutin Djurichkovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan (Turkey)
Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Irina Arzhanova
Natasha Sarafova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

Year of publication - 2022

Place of publication - Stip

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bujar, Petrovska Sonja and Xhambazi Gzim - GENDER AND LEVEL OF TEACHERS' KNOWLEDGE ON KEY FEATURES OF INTERCULTURAL EDUCATION.....	13
2. Ćeklić Nina S. - CONCEPTUAL POSITION AS A COMPOSITION PRINCIPLE IN REMNANTS OF THE WORLD BY IGOR MAROJEVIĆ.....	23
3. Gjorgjeva Ivana, Jankova Alagjovska Natka - ANGELA CARTER'S BLOODY CHAMBER IN RELATION TO THE SECOND WAVE FEMINISM	31
4. Пиев Крсте, Поп Зариева Наталија, Крстева Марија, Донеv Драган - THE NOTION OF BANISHMENT IN SHAKESPEARE'S PLAYS	39
5. Ivanova Biljana, Kuzmanovska Dragana, Kirova Snezana - FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION IN SCHOOLS.....	45
6. Јованова-Митковска Снежана- КВАЛИТАТИВНАТА МЕТОДОЛОГИЈА И НЕЈЗИНАТА ПРИМЕНА ВО ОПШТЕСТВЕНИТЕ И ХУМАНИСТИЧКИТЕ НАУКИ	49
7. Крстев Марија, Донеv Драган, Поп Зариева Наталија, Илиев Крсте HEMINGWAY IN HEMINGWAY'S GIRL.....	59
8. Kujundžić Maja, Ćeklić Nina - SOCILINGUISTIC USE OF THE PASSIVE IN TWO 19TH CENTURY BRITISH NOVELS.....	65
9. Vangelov Nikola - INTERCULTURAL CHARACTERISTICS OF DIGITAL MARKETING	75
10. Антониевски Горан, Асани Агим - КАРАКТЕРИСТИКИ НА ГАСТРОНОМИЈАТА ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН.....	83
11. Аржанова Ирина- СУЩНОСТЪ ЧЕЛОВЕКА И ИДЕАЛЫ ЖИЗНИ У СЛАВЯН.....	91
12. Арязмова Ольга Витальевна - ЛИТЕРАТУРНЫЙ ТРАВЕЛОГ В ЛИНГВОКУЛЬТУРНОМ ИЗМЕРЕНИИ (на материале «Африканской книги» А. М. Стесина).....	99
13. Bangoji Salija -TEACHER COMPETENCIES FOR THE KNOWLEDGE SOCIETY	105
14. Василевская Анастасия - РАБОТА С ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕТАЛЬЮ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ.....	113
15. Витанова-Рингачева Ана, Мицева Сузана ЈУРУЦИТЕ – МАКЕДОНСКИТЕ АМИШИ.....	117
16. Гальцова Дарья - СИНОНИМИЧЕСКИЕ СООТВЕТСТВИЯ В НАИМЕНОВАНИЯХ ОБРАГОВ (НА МАТЕРИАЛЕ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ)	123
17. Гладышева Светлана - КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО «СЛОВО» В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ РУССКОГО ЗАРУБЕЖЬЯ.....	129
18. Голаков Костадин, Методијески Дејан - КАРАКТЕРИСТИКИ НА РУСКАТА ГАСТРОНОМИЈА.....	135
19. Грачева Жанна, Ганделидзе Диана - ЯЗЫКОВАЯ МОДА В РОССИИ НАЧАЛА XXI ВЕКА.....	143

20. Гркова-Беадер Марија - ПРАВОПИСОТ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	155
21. Денкова Јованка - БЕГСТВО ВО/ОД ВИРТУЕЛНАТА РЕАЛНОСТ НА СОНИШТАТА	165
22. Ђуричковић Милутин - РУСКА ДРАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	175
23. Донев Драган, Поп Зариева Наталија, Костова Кристина, Илиев Крсте ИГИТАЛНИТЕ НОМАДИ КАКО КУЛТУРОЛОШКИ ФЕНОМЕН ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО.....	185
24. Иљина Татјана, Моу Шужань - ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В РОССИИ И КИТАЕ.....	191
25. Иванов Стефан, Мартиновска Банде Цвета, Ивановска Билјана ОБРАБОТКА НА ПРИРОДЕН ЈАЗИК СО ТЕХНИКИ НА МАШИНСКО УЧЕЊЕ	197
26. Ивановска Билјана, Џафери Гзим - ГОВОРНИТЕ ЧИНОВИ И НИВНАТА ПОВРЗАНОСТ СО УЧТИВОСТА ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА КРИЗАТА	203
27. Карначук Ирина - КЛАССИЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА КАК СПОСОБ СОХРАНЕНИЯ НРАВСТВЕННОСТИ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ	209
28. Ковилоски Славчо - ЗА ПОСТОЕЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА КРИТИКА ВО XIX ВЕК.....	213
29. Косяков Сергей - ИСТОРИЯ ПОПЕЧИТЕЛЬСТВА О СЛЕПЫХ И БИБЛИОТЕЧНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ НЕЗРЯЧИХ В ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ	221
30. Котев Иван - ПРАВДАТА И НЕПРАВДАТА ВО ФОЛКЛОРОТ (Во македонските народни песни, приказни и кратките жанри)	227
31. Мелкадзе Нанули - ЗАСТОЛЪЕ КАК ФРАГМЕНТ ГРУЗИНСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЫ МИРА	237
32. Младеновска-Ристовска Катерина - КУЛТОТ НА ВОДАТА ВО РЕЛИГИЈАТА НА АНТИЧКИТЕ МАКЕДОНЦИ.....	245
33. Нагина Ксения - ОБ УЧЕБНЫХ ПОСОБИЯХ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ: ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА Л. ТОЛСТОГО	253
34. Негриевска Надица - СИНТАКСИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРОСТИТЕ ПРЕДЛОЗИ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	261
35. Пигунова Ксения - СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОЙ КАРТИНЫ МИРА В РОМАНЕ ЕВГЕНИЯ ВОДОЛАЗКИНА «ЛАВР».....	271
36. Попов Сергей - ДИАЛЕКТНАЯ ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В РЕГИОНАЛЬНОЙ ТОПОНИМИИ РОССИИ	279
37. Рогич Петја -БУГАРСКИОТ, МАКЕДОНСКИОТ И СРПСКИОТ ЈАЗИК – СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ.....	283
38. Сарафова Наташа - РАДИКАЛНООСЛОБОДИТЕЛНИОТ ФЕМИНИЗАМ ВО ДЕЛАТА НА АНГЕЛА КАРТЕР	291
39. Саздова Викторија, Ивановска Билјана - ЈАЗИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ СО ПОЗИТИВЕН ЕМОЦИОНАЛЕН ПРИЗНАК ВО ЈАЗИЧНИОТ ПАР ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	299

40. Стојановска-Стефанова Анета, Рунчева-Тасев Христина, Магдинчева Шопова Марија - КОМУНИКАЦИСКИ ПРЕДИЗВИЦИ ВО МУЛТИКУЛТУРНИТЕ ОПШТЕСТВА.....	307
41. Тасевска Марица - ОНЛАЈН НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА. ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ.....	315
42. Тернова Татјана, Фролова Анна - РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА ПАМЈАТИ В ПОЕЗИИ ОКСАНЫ ВАСЈАКИНОЙ	321
43. Ткаченко Дмитрий - ИНКЛУЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РОССИИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА	327
44. Ткаченко Татјана - ОПЫТ ОБРАЩЕНИЯ К СЛАВЯНСКИМ ЯЗЫКАМ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В СПОРТИВНОМ ВУЗЕ	333
45. Тодорова Марија, Уланска Татјана - ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА СТУДЕНТИТЕ ЗА ОНЛАЈН НАСТАВАТА ПО ШПАНСКИ И АНГЛИСКИ ЈАЗИК ВО УСЛОВИ НА ПАНДЕМИЈА	339
46. Урумова-Марковска Славица - ТЕХНОЛОГИЈАТА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО КАКО ПРЕДИЗВИК ЗА ЗДРАВ ДЕТСКИ РАЗВОЈ	347
47. Цацков Оливер - МОРАВСКАТА МИСИЈА НА КИРИЛ И МЕТОДИЈА ЗНАЧАЕН ФАКТОР ЗА СЛОВЕНСКАТА ПИСМЕНОСТ.....	355
48. Шутаров Васко - СПЕЦИФИКИ НА МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА	363

КВАЛИТАТИВНАТА МЕТОДОЛОГИЈА И НЕЈЗИНАТА ПРИМЕНА ВО ОПШТЕСТВЕНИТЕ И ХУМАНИСТИЧКИТЕ НАУКИ

Снежана Јованова-Митковска¹

Проф. д-р, Факултет за образовни науки, УГД,
snezana.jovanova@ugd.edu.mk

Апстракт

Еден од темелните начини за доаѓање до нови сознанија, до нови вистини, алатка со која се проширува, збогатува знаењето, со која се овозможува напредокот, развојот на човекот, општеството, со која се овозможува постигнување на однапред поставените цели е истражувањето, проучувањето. Во процесот на истражување, проучување се применуваат најразлични стратегии, пристапи. Доминантни се квантитативниот, квалитативниот пристап.

Квантитативниот пристап има за цел доаѓање до објективни, валидни и сигурни заклучоци до кои се доаѓа како резултат на строго ориентирани нацрти кон кои строго се придржуваме, и кои најчесто завршуваат со општи генерализации. Наспроти него е квалитативниот пристап, кој има една поинаква ориентација т.е. подразбира проучување на феномените во нивната природна средина, нивно поцелосно и длабинско разбирање, проткаено со опис на настани и искуства во одредена ситуација, разбирање на значењата кои ги има одредена ситуација на учесниците во истражувањето, начинот на кој учесниците ја толкуваат ситуацијата, начинот на кој се разбира посебното опкружување во кое учесниците дејствуваат, како се воочуваат и толкуваат неочекувани и непредвидливи појави, трагање по одговори на прашања зошто и како се одвиваат одредени настани, случувања, какво е нивното влијание врз учесниците и сл. Подразбира примена на различни истражувачки методи кои се темелат на темелна анализа на текстуална граѓа, настаната врз основа на личните искуства, животни приказни, студии на случај, поединечни или групни интервјуа, историски и други документи, анализа која ни овозможува сфаќање и разбирање на проучуваната појава во еден поширок историски, социокултурен контекст.

Во трудот го третираме прашањето за карактеристиките и специфичностите на квалитативната методологија и нејзината примена во општествените и хуманистичките науки.

Клучни зборови: *истражувачки методи, образование, пристапи, проучување, истражување*

Вовед

Брзиот и интензивен научно технички и технолошки развој последниве неколку години е резултат на се поголемиот број истражувања, проучувања на бројни природни и општествени феномени. Се доаѓа до нови сознанија, нови вистини, се проширува, збогатува знаењето, се овозможува напредокот, развојот на човекот, општеството, се овозможува постигнување на однапред поставените цели. Сето тоа ни е овозможено благодарение на процесите на

истражување, проучување, дејности карактеристични за човекот, човековиот ум. Во тие процеси на истражување, проучување се применуваат најразлични стратегии, најразлични пристапи. Најзабележителни се квантитативниот, квалитативниот пристап, кои се разликуваат по многу нешта, по својата генеза, карактеристики...

Квантитативниот пристап, историски гледано еден од најстарите пристапи за проучување на природните и општествените феномени, има за цел доаѓање до објективни, валидни и сигурни заклучоци. До нив се доаѓа како резултат на претходно изготвени нацрти кон кои истражувачот/те строго се придржуваат, и кои најчесто водат кон поставување на генерализации.

Наспроти него е квалитативниот пристап, понов пристап, кој во општествените, хуманистичките дисциплини започнува да се применува некаде од средината на 19 век. Овој пристап има една поинаква ориентација т.е. подразбира проучување на феномените во нивната природна средина, нивно поцелосно и длабинско разбирање, разбирање на значењата кои ги има одредена ситуација на учесниците во истражувањето, сфаќање и разбирање на начинот на кој учесниците ја толкуваат ситуацијата, начинот на кој се воочуваат и толкуваат неочекувани и непредвидливи појави, нивното влијание врз учесниците и сл.

Веднаш се наметнува прашањето кој и каков пристап да се користи при проучување, истражување на феномените од областа на хуманистичките и општествените дисциплини. Со оглед на тоа дека феномените од областа на хуманистичките и општествените дисциплини бараат длабинско проучување, разбирање на општествениот контекст во кој се јавуваат, во трудов, акцент ќе поставиме на квалитативниот пристап, квалитативната методологија. Користењето на терминот квалитативна методологија нè упатува на потрага по одговор на прашањето што е тоа методологија, каква научна дисциплина е истата?

Која е науката која се занимава со процесот на доаѓање до научни сознанија?

Доаѓањето до нови научни сознанија ни го овозможува научната дисциплина методологија. Терминот методологија е сложенка од неколку збора и тоа: meta+hodos+logos, т.е. мисла, учење, наука за методот, осмислени и плански постапки при работа, при истражување.

Милич, В. ја определува како: „методологијата е филозофска дисциплина (дел од логиката) која ги проучува патиштата, облиците и начинот на научно истражување со помош на кои се доаѓа до научни сознанија. Претставува посебна логичка дисциплина чија задача е да се проучуваат и развиваат логички рамки на сознанието, но и истражувачки средства и постапки кои одредена наука или збир на сродни науки ги применува во своето истражување и со помош на кои настојува да дојде до нови сознанија“. (според Milat, J, 2005:48)

Таа е алатот со помош на кој науката доаѓа до нови сознанија. Насочена е кон изнаоѓање на научни патишта, методи и постапки на истражување кои ќе водат кон разрешување на поставените научни проблеми и ќе водат кон развој на соодветната научна дисциплина.

Во ваквите определби на методологијата се воочува постоењето на *опита методологија*, која се смета за дел од логиката која ги проучува и развива

логичките проблеми на научното создавање, ги утврдува и критички ги проучува патиштата, начините и постапките за стекнување на нови научни сознанија и нивна научна верификација од една страна и од друга критичка проверка на веќе достигнатиот фонд на научни сознанија од друга страна. Предмет на нејзиното проучување е самата истражувачка практика, т.е. истражувачките методи, средства, техники, постапки и инструменти од една страна и од друга страна резултатите т.е. системот на знаење, односно создавање до кој со истражувачката практика се дошло, и, постоење на *посебни, поединечни методологии* кои се занимаваат со истражување на проблемите на конкретно научно подрачје. Истите се темелат на законитостите и создавањата на општата методологија, но ги прилагодуваат на специфичностите на својот предмет на истражување.

При проучување, истражување на феномените од различни подрачја, вклучително и феномените од општествените и хуманистичките науки, се применуваат најразлични пристапи кои меѓусебно се разликуваат во поглед на поставеноста на целта, предметот на истражување, проучување, постапките, односот помеѓу истражувачот и предметот на проучување, истражување. Станува збор за примената на квантитативниот, т.е. квалитативниот пристап. По што се разликуваат овие два пристапа?

Табела 1. Разлики помеѓу квантитативниот и квалитативниот пристап во проучување, истражување на феномените од областа на општествените и хуманистичките научни дисциплини

Критериуми	Квантитативен пристап	Квалитативен пристап
Термин	Квантитативен – презентирање на факти изразено со борови	Квалитативно – фактите се презентираат описно, со зборови
Цели	Номотетичка цел – целта е насочена кон утврдување на универзални закони кои ја објаснуваат појавата со примена на нумерички податоци (податоци можат да се мерат)	Идиографска цел - да се објасни значењето на феноменот преку примена на повеќе логичко-мисловни операции
Нацрт дизајн	Се изготвува нацрт кон кој истражувачот/те строго се придржуваат	Нацрт дизајн може да се менува во текот на проучувањето, истражувањето
Истражувачки методи и постапки	Истите се назначени во нацртот за истражување. Се применува збир на методи и постапки, согласно проблемот, целите, поставените хипотези, кои имаат функција на насочување на истражувачот во истражувачкиот процес.	Се бираат во тек на истражувачкиот процес. Може да се менуваат во текот на истражувачкиот процес

Инструменти	Стандардизирани инструменти, одредени во проектот	Можна е промена на инструментите во текот на истражувањето
Услови во кои се изведува	Строга контролираност на условите во кои се изведува истражувањето	Феноменот се истражува, проучува во природна средина, истражувачот настојува да биде што поблиску до изворот на податоци
Улога на истражувачот	Истражувачот, неговите мислења и ставови не им се познати на учесниците во истражувањето	Истражувачот може да ги менува улогите во текот на истражувањето, истражувач, истражувач-партиципиент, партиципиент истражувач, ..., познат им е на учесниците во истражувањето
Примерок	Примероци – можно е голем примерок на испитаници; по вид најчесто примероци кои се бираат врз основа на теоријата на веројатноста	Примерокот се состои од помал број на единици
Објективност и субјективност	Објективност	Субјективност
Поглед на човековото однесување	Поради постоењето на строго контролирани услови, секогаш може да се предвиди човековото однесување	Се согледуваат субјектите во нивната динамичност, во согласност со ситуацијата
Видови на податоци за собирање	Податоците се изразуваат бројчано, се применуваат бројни статистички постапки	Податоците најчесто се изразени со зборови, презентирани во категории, прегледи
Видови на анализа	Се применуваат низа на статистички постапки, прецизни мерења кои водат кон заклучоци кои можат да се генерализираат	Примена на ИНТЕРИМ анализа на квалитативните податоци
Резултати	Генерализацијата овозможува примена на сознанијата и за друг примерок, популација	Со оглед на специфичноста на сознанијата, резултатите не се генерализираат
Краен извештај	Креирање на т.н. статистички извештај	Извештаите се најчесто наративни, со детални, целосни описи, цитати

Во табелата 1 се наведени бројните разлики кои постојат помеѓу квантитативниот и квалитативниот пристап наведени врз основа на повеќе параметри како: цели, термини, нацрти, методи, инструменти, анализи, податоци, итн. Податоците наведени во истата можат да послужат како патоказ на почетниците истражувачи во изборот на соодветен пристап за проучување, истражување на конкретен феномен.

Секој од наведените пристапи има свои јаки и слаби страни. Она на кое најчесто му се забележува на квантитативниот пристап е учеството на мал број експерти учесници во истражување на феномените од областа на хуманистичките и општествените науки. Причината се строгите барања за имплементација и реализација на овие т.н. квантитативни истражувања, проучувања. Исто така, мал е бројот на лица кои можат да ги толкуваат и користат резултатите од ваквите проучувања и истражувања, за што ни се неопходни знаења од статистиката, сознанија за значењето на одредени нумерички изрази, за начинот на кој се интерпретираат статистичките податоци... Можни се случаи на погрешно, намерно или ненамерно, интерпретирање на податоците - може да се прикажат податоци кои се во интерес на самиот истражувач - „статистичка лага“; манипулации со нерепрезентативноста на примерокот итн, кои не се од полза на читателот, истражувачот.

За потребата од поинаков поглед кон пристапот во истражувањето на феномените кои постојат во општествената стварност, во прилог се и размислувањата на Стојнов (2005) кој ќе истакне: истражувањата не смеат да се изведуваат само во строго изолирани, лабораториски услови, но во секојдневниот свет во кој луѓето опстојуваат; во истражувањето треба да се посвети внимание на улогата на јазикот и дискурсот; на истражувањата и животот треба да се гледа како на нешта кои се процесуални, односно се збир на динамични интеракции; истражувањата треба да подразбираат интерес за лицата и поединецот наместо за статистиката и варијаблите (наведено кај Шевкушиќ, С., 2009)

Ако појдеме од тоа дека секое истражување, проучување е креативен чин кој за своја база ја има теоријата и практиката од односната област, и е чин кој се спроведува од истражувачот/ите во соработка со практичарите кои се лицата од непосредната пракса, оние кои ги воочуваат проблемите, кои имаат потреба од активно учество во процесот на имплементирање на промени, во разрешување на конкретни проблеми, ... тогаш неминовна е потребата од промена на пристапот во истражувањата, промена во конкретната методологија.

Поткрепа на ова се и сознанијата од социјалниот конструктивизам, според кој сознанијата на лушето се конструираат во/низ процесот на социјална интеракција во која се користи соодветен јазик; сознанијата од критичкиот реализам согласно кој истражувачот не може изолирано да ја истражува реалноста; како и изразената потреба на истражувачите за длабинско согледување на проучуваните феномени од областа на хуманистичките и општествените науки, нивно согледување во еден поширок општествен контекст, тогаш јасна е определбата за се помасовна примена на квалитативната методологија посебно во 80-те години на 20 от век.

Кои се обележјата на квалитативната методологија?

Со оглед на фактот дека феномените од областа на општествените и хуманистичките дисциплини се сложени, полифакторални се јавува потребата од нивно длабинска анализа која е невозможна само со примена на квантитативната методологија. Тоа значи примена на т.н. квалитативна методологија.

Потребата за имплементација на квалитативната методологија е евидентна уште во 60 те години на 20 век. Имено, познатите научници Гласер и Штраус во

1967 година ја истакнуваат потребата од формирање на нова методологија која ќе обезбеди индуктивно генерирање на (нова) теорија од емпириски податоци, различна од квантитативната методологија во која доминира хипотетичко дедуктивниот пристап, пристап кој во општествените науки не доведува до нови теории, но овозможува само тест на постојните теоретски концепти. (наведено кај Čilić, A., 2020)

Квалитативната методологија е всушност отворена, индуктивна методологија која подразбира поаѓање од истражувачко прашање, прашање од отворен тип, на кое можат да се дадат најразлични можни, конкретни, одговори. Трагањето по одговор кон поставеното истражувачко прашање може да води до мноштво на нови, често пати подтаоци кои не сме ги предвиделе во планот. Акцентот се поставува на значењето, поконкретно на начинот на кој испитаниците му даваат значење на светот, начинот на кој ги доживуваат настаните (на пр. како се одвива процесот на едукација на лицата со попреченост во време на КОВИД пандемија). Феномените се проучуваат во природни, реални услови, во нивниот природен, временски, општествен, историски, социјален контекст во насока на разбирање и интерпретација на смислата или значењето на се што е поврзано со конкретниот феномен кој се проучува, истражува. Се применуваат такви истражувачки стратегии кои овозможуваат навлегување во сржта на проблемот и објаснување, експлорација на истиот, водат кон опис, објаснување на настаните и искуствата поврзани со конкретниот феномен, но не ги предвидуваат.

Истражувањата, квалитативни, кои се планираат се постојано отворени за нови пристапи, согласно промената на условите за истражување. Истите според Халми (2013) се мултипарадигматски, мултиметодски насочени и вклучуваат натуралистички и интерпретативен пристап кон предметот на проучување.

Квалитативните истражувања според Халми (2013) поминуваат низ пет меѓусебно поврзани фази и тоа: 1. истражувачот како мултикултурен субјект; 2. главните парадигми и интерпретативската перспектива 3. стратегии на истражување 4. методи на собирање и анализа на емпириска граѓа 5. умешност во интерпретацијата, евалуацијата и презентацијата на истражувачките резултати. (наведено кај Čilić, A., 2020)

Кои се карактеристиките на квалитативната методологија?

Карактеристиките на квалитативната методологија ги презентираме во табела 2. Истите се одредени врз основа на неколку клучни параметри.

Табела 2. Карактеристики на квалитативната методологија

Параметри	Карактеристики
Цели	Опишување и толкување на искуства, собирање на нови сознанија засновани на разбирање, без поставување на првични претпоставки
Основни прашања	Зошто една променлива влијае на друга? Како, на кој начин или преку кој механизам се случува такво влијание?

Филозофски основи	Критичка теорија (сознанието е субјективно) Конструктивизам (нема една објективна вистина)
Начин на проучување	Проучувањето се одвива во природни услови, на сложеноста на околностите им се дава приоритет, бидејќи овозможува увид во целината
Истражувачки техники	Длабинско интервју Фокусни групи Квалитативно / етнографско набљудување Дневници Студија на случај
Можност за генерализации	Неможност за генерализација на популацијата Разбирање на специфичните, конкретните случаи или примерок од луѓе во преден план
Примерок	Мал нерепрезентативен примерок од испитаници што не дозволува генерализација, но овозможува подлабока анализа
Улога на испитаниците	Испитаниците се учесници и субјекти во истражувањето Испитаниците редовно помагаат во проценката на валидноста на описот и толкувањето на истражувачот
Улога на истражувачот	Истражувачот врз основа на сопствената перспектива влијае на толкувањето Вклучувањето и емпатијата на истражувачот се пожелни бидејќи водат кон подобро разбирање на личните искуства
Податоци	Наративни описи Текстови Записници/транскрипти од разговори
Обработка на податоците	Литературно, вербално
Примарен придонес	Разбирање на искуството кое води кон нивно интензивно и длабинско проучување без почетна теоретска рамка

(Slišković, A., Kvalitativne istraživačke metode u psihologiji, објавено на <https://www.unizd.hr/Portals/12/pdf/Nastava/KIMP.pdf>, преземено на 11.10.2021)

Наведените карактеристики на квалитативната методологија ни овозможуваат запознавање на нејзините специфичности, и се водилка за истражувачите почетници во изборот на соодветна истражувачка методологија, согласно проблемот на истражување.

Дијагностирање на квалитативно истражување

Квалитативните истражувања се посебен вид на истражувања насочени кон поединечни случаи, кон процесите, истражувања во кои се расветлуваат оние аспекти на општествените појави кои не може да се квантифицираат; насочени се кон толкување и интерпретирање на човековото однесување, неговиот начин на сфаќање на стварноста. Насочени се кон разбирање на фактите, не на нивно објаснување, подразбираат разбирање на материјалот кој се добива со примена на набљудување, анализа на случаи, анализа на содржина, интервјуа и т.н, со нив не се откриваат причинско последични врски и односи, истите се разбираат, опишуваат, не можат да се изведат генерализации

Постојат различни видови на квалитативни истражувања. Најчесто се среќава поделбата на следните видови: истражувања ориентирани кон документи; истражувања ориентирани кон појавата или односите во една заедница - етнографски, партиципативни или т.н. дескриптивно интерпретативни; истражувања ориентирани кон јазикот или вербалната комуникација; феминистички истражувања; акциони истражувања; тимски истражувања.

Без оглед на различните видови, планирањето на квалитативните истражувања, започнува со избор на тема за истражување, воочување и идентификација на проблем за истражување, негово формулирање-формулирање на истражувачко прашање. Со истражувачкото прашање всушност се прецизира темата која ќе се истражува, проучува. Се поставуваат т.н. отворени прашања врз основа на кои ќе се добие детален опис, експликација на проучуваниот феномен. При поставување на прашањата внимание се посветува на етичките и политички димензии на прашањето, како и на аспектот на рефлексивност. Во истражувачките прашања најчесто се содржани и клучните поими поврзани со тезата, па истите треба да се дефинираат, за што користиме соодветна литература.

Наредниот чекор е одредување на дизајн, нацрт на истражувањето. При дизајнирање на истражувањето се настојува да се одговори на неколку прашања: Што ќе се истражува?; Кои настани?; Каде ќе се одвива истражувањето?; Кои ќе бидат истражувачки единици, каде се наоѓаат?; Кои се субјекти на набљудување? Какви се нивните карактеристики?; Како ќе се одвива истражувањето? Со кои методи, техники, инструменти?; Кога ќе се истражува, во кое време?

При изработката на нацртот на истражување посебно внимание треба да се обрати на тоа кои и какви методи за собирање на податоци. Се планира примената на такви методи кои ќе водат кон холистичко разбирање на процесот. Истите треба да се соодветни, да упатуваат понатаму на методите на анализа на собраните податоци. Аналогно на методите се и техниките и инструментите кои се применуваат за собирање на податоци. Најчесто се применуваат техниките интервјуирање - неструктурирано, полуструктурирано, структурирано, и на нив соодветните инструменти - протоколи за слободни интервјуа, интервјуа на фокус групи; анкетирање - анкетни листови во кои прашањата се од отворен тип; скалирања - дескриптивни скали; набљудувања, дневници за набљудување, листи, прегледи.; работа со документација, анализа на содржина, евидентни листови...

Во нацртот на истражување внимание треба да се обрати и на изборот на примерокот на истражување, неговата големина, вид. Во квалитативното истражување примерокот е најчесто намерен по вид, мал примерок, често пати составен од т.н. информанти од кои очекуваме да ги добиеме потребните податоци.

Наредниот чекор е спроведување на истражувањето, проучувањето, кога всушност се изведува „теренската работа“, кога се собираат неопходните и потребни податоци со планираните инструменти. Во текот на истражувачкиот процес не постои дистинкција помеѓу учесниците и истражувачот. Истражувачите имаат најразлични улоги. Истовремено се истражувач-мислител и учесници, партиципенти. Учесниците даваат свој придонес во анализата на собраните податоци.

Анализата на податоците од истражувањето е следниот чекор. Затоа што се работи за квалитативни податоци, нивната анализа поминува низ неколку фази и тоа: запознавање со податоците - генерален впечаток за податоците, нивно селектирање; определување на тематска рамка за работа, класифицирање; индексирање/кодиранија - повторно читање на текстот и бележење на знаци; групирање или табелирање-реорганизација на податоците според тематиката; категоризација- дефинирање на концепт.

Квалитативните методи за анализа на податоците можат да бидат поделени на: Општи квалитативни методи за анализа во рамки на кои се вбројуваат: тематска анализа и метода втемелена на теоријата; Анализа на јазикот или говорот која ги вклучува анализа на дискурс и анализа на конверзација; Анализа на животни приказни/доживувања во која се вбројуваат: интерпретативната феноменолошка анализа, наративна анализа. Кога станува збр за анализата добро е да се направи т.н. триангулација т.е. комбинација од различни методи, што ќе овозможи различни гледишта за ист феномен.

Како и секое истражување и квалитативното истражување завршува со пишување на извештај чија цел е информативна во смисла информирање на читателите што и како се работело во конкретното истражување, до кои резултати се дошло, како тие резултати се обработени и интерпретирани. Истиот тој содржи неколку компоненти како: наслов, абстракт, вовед и проблем, се дефинираат клучните поими; методи – се дава детален опис на методите за собирање и методите за анализа на податоците; резултати и интерпретација; заклучок; абстракт на некој од светските јазици; библиографија; прилози.

Извештајот е дескриптивен, наративно напишан, кратко со разбирлив јазик, јасен, логички аргументиран, документиран. Може да се објави во списание или како посебна едиција и да биде соопштен на конгреси, конференции симпозиуми, и да е достапен за заинтересираните лица.

Посебно внимание при спроведување на квалитативното истражување треба да се обрати на етичките принципи кои се однесуваат на: согласноста за давање на информации; аноимноста, безбедноста и сл.

Заклучок

Од 60 те години на 20 век па наваму, постојано е присутна полемиката за примена на различни пристапи во проучување на феномените од областа на општествените, хуманистичките науки. Овие полемики се резултанта на

воочувањето на слабостите на квантитативните пристапи во истражување на феномените од посочените научни дисциплини во смисла дека примената на статистиката, на математичките пресметки ја осиромашува нивната експлорација. Со истакнувањето на предностите на квалитативните пристапи во проучување на феномените од овие дисциплини како: натуралистички пристап; примена на индуктивните пристапи, проучување на феноменот како; целовит, сложен, полифакторален, добивање на квалитативни податоци, личен контакт и увид во проблемот, поставување акцент на процесот, не на резултатот, ориентација кон поединечни случаи како единствени, посебни, различни од другите, осетливост за контекстот во кој се јавуваат феномените, емпатиска неутралност при увидот во релевантните податоци и флексибилност за нови пристапи, започнува и нивната се помасовна примена. Но, дали примената на само еден пристап, квантитативен или квалитативен може да доведе до валидни и сигурни резултати? Одговорот на поставеното прашање е предмет на елаборација на научниците кои во своите расправи говорат за потребата од т.н мешовит истражувачки пристап во кој се вклучени и квантитативниот и квалитативниот пристап, кои водат кон целосно расветлување на феноменот кој се истражува, проучува. Оттаму, на овие два пристапи треба да се гледа како на два комплементарни, корелативни, пристапи кои еден со друг се надополнуваат. Без фаворизирање на едниот или другиот пристап.

Литература:

1. Bognar, L. (2000.) Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa, Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu, Zagreb
2. Creswell, J. W. (2014). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. (4th edition.) Thousand Oaks, CA: Sage Publication
3. Čilić, A. (2020), Kvalitativni pristup istraživanjima u obrazovanju, Suvremena pitanja, Casopis za prosvjetu i kulturu, Mostar: FPMOZ, Sveučilišta u Mostaru
4. Mejovšek, M. (2013). Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima. Jastrebarsko: Naknada Slap.
5. Milat, J. (2005), Osnove metodologije istraživanja, Zagreb: Školska knjiga
6. Slišković, A, Burić, I. (2020), Znanstveno istraživanje u psihologiji: Vodič za početnike, Zadar: Sveučilište u Zadru
7. Шевкушић, С. (2009), Комбиновање квалитативних и квантитативних метода у проучавању образовања и васпитања, Зборник Института за педагошка истраживања Година 41, Број 1, 45-60, Београд: Институт за педагошка истраживања
8. <https://www.unizd.hr/Portals/12/pdf/Nastava/KIMP.pdf>